

Публічна політика й популізм у ХХІ столітті: приклад США та Франції

У статті розглянуто проблематику популізму через призму публічної політики й виборів у США та Франції. Зростання популізму нині пояснюють руйнуванням ліберального консенсусу, яке почалося після закінчення «холодної війни», зі зростанням напруги між демократичним мажоритаризмом і ліберальним конституціоналізмом – двома головними підвальнами демократичних режимів. Посилення ролі популізму свідчить про поступову втрату привабливості ліберальних рішень у сфері політики, економіки й культури, особливо в ланці ідеології. Світовий досвід свідчить, що популістський рух активізувався в періоди, коли країни переживали переломні етапи своєї історії. Під час різких соціально-економічних зрушень, особливо тоді, коли ламалися старі засади, а нові ще не окреслювалися чітко і ясно, на політичну арену виходили популістські діячі. Заснований на буденному, безпосередньому сприйнятті навколошнього світу і його проблем, спрощених уявленнях про причинно-наслідкові зв'язки і стосунки громадського життя, популізм пропонує відповідно полегшені, частенько бунтарські шляхи виходу зі складних ситуацій.

Ключові слова: популізм, публічна політика, вибори, виборча кампанія, політична ідеологія, політична програма.

Постановка наукової проблеми та її значення. Торкаючися проблематики – концепту популізму в контексті політичної науки, слід зазначити, що це поняття містить у собі багатограничний вимір, який пройшов певну еволюцію і має свої елементи трактування. Тому варто його розглядати з погляду ідеології, яка згодом переходить у політичну ідеологію, а це своєю чергою продукує політичні міфи, які живуть у спільнотах через певні категорії та їхню місію. Такі категорії, як політична свобода, справедливість, рівність, політична чесність та інші слід розглядати через призму ідеології консерватизму, лібералізму (неолібералізму), націоналізму.

Популізм може бути виділений зі сфери таких масових почуттів, як націоналізм, расизм, етноцентризм на основі специфіки його символічних засобів мобілізації гніву й образ людей. Він направляє їх проти інститутів влади й еліти, які, природно, відірвалися від «народу». Популізм – це своєрідний моральний курс лікування демократії.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Ця проблематика актуальна в роботах Б. Бекера, К. Верніке, К. Дейвікс, М. Казіна, Е. Колба, Е. Папарелли, Ф. Фукуями. Популістські наміри можуть певною мірою ослабити інтеграцію політичних структур, привести суспільство до роз'єднальних результатів. Позначається його схильність до індивідуальної свободи й моралі на противагу колективній думці та згоді, до споживання на противагу інвестиціям. Але популізм сам по собі не здатний трансформуватися в робочу систему, оскільки популістські декларації обходять мовчанням способи реалізації бажаного. Демократичні системі можна нав'язати популістські атрибути, але це не означає виникнення нового способу перебудови

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Сьогодні, досить несподівано для більшості спостерігачів, популізм у США ввійшов у фазу, аналоги якої навряд чи можна знайти в новітній американській історії. Дональд Трамп, політик, не пов'язаний із партійним істеблішментом, бізнесмен, почасті навіть людина зі світу шоу-бізнесу, використовуючи широкий арсенал популістських прийомів, зміг стати главою держави.

Під час президентської кампанії 2016 р. Д. Трамп, який не мав значного політичного досвіду, у ході досить напруженої боротьби зміг із разочітом успіхом перемогти на праймеріз і стати кандидатом у президенти від Республіканської партії [1].

Його кампанія, що велася під девізом «Зробимо Америку знову великою», зосередилася навколо таких проблем, як нелегальна імміграція, виведення виробництва за межі США, а відтак скорочення робочих місць у самій Америці, величезний національний борг, боротьба з ісламським тероризмом. У дусі республіканських принципів кандидат Трамп виступив за реформування податкової системи, зокрема за скорочення деяких податків, скасування медичної реформи президента Б. Обами. Він також обстоював протекціоністські заходи щодо зовнішньої торгівлі, жорстко критикував НАФТА (угода про зону вільної торгівлі в Північній Америці), договір про Транстихоокеанське партнерство, СОТ, висунув ідею запровадження високих мит на китайський і мексиканський експорт. Під час кампанії

Д. Трамп виступив за більше використання в американській енергетиці власних корисних копалин, зменшення залежності від імпорту нафти з Близького Сходу. Він висловлював скептичний погляд щодо антропогенної природи глобального потепління, говорив про можливість виходу США з Паризької кліматичної угоди (позицію щодо якої після обрання президентом дещо, як видається, пом'якшив) [2].

У питаннях зовнішньої політики Д. Трамп обстоював скорочення або відмову від участі в міжнародних угодах з безпеки, піддав критиці НАТО й американських партнерів по цій організації, висловив сумнів щодо необхідності санкцій проти Росії, які адміністрація Б. Обами запровадила після анексії Криму. Головною загрозою для США вінуважав ісламський тероризм.

Характеризуючи виборчу програму Д. Трампа (адже поки що зарано оцінювати його дії як президента), її можна визначити як націоналістичну (суміш націоналізму громадянського з етнічним, із поправкою на специфіку цього явища в США), протекціоністську та близьку до традиції американського ізоляціонізму в ставленні до проблем зовнішньої політики. Водночас очевидне спільне в оцінках Д. Трампа політологами й авторами політичних медіа – визначення його як популіста. (Дозволимо собі відмовитися від наведення посилань, бо їх можна знайти чи не сотні). Що дає для цього підстави?

Безперечно, це характер передвиборчої риторики й публічної поведінки кандидата від республіканців – дуже різкої, часто грубої та водночас не позбавленої елементів, властивих більше шоубізнесу, ніж нормальній політиці. З погляду системи аргументації, серцевиною риторики Д. Трампа стало (досить парадоксальне для мільярдера) протиставлення себе як представника «народу» суспільній верхівці, вашингтонській бюроократії та «політиканам», проти яких він ополчився [3].

За будь-якого ставлення до особистості Д. Трампа неможливо заперечити його своєрідну харизматичність. Із численними популістами і в США, і за межами країни Д. Трампа споріднюють також те, що він ніколи не належав до республіканського чи будь-якого іншого партійного істеблішменту.

Водночас, крім популістського політичного стилю та риторичного дискурсу, можна відзначити й популістські акценти в самій програмі останнього переможця президентських виборів [6].

Один із них – радше ізоляціоністська позиція в ставленні до міжнародних справ, критика активної участі США в міжнародних союзах, утруднення в конфлікти за межами країни. Водночас, і це також дуже співзвучне ізоляціоністським підходам популістів, Д. Трамп наполягає на потребі посилення збройних сил, надзвичайно рішучих дій у разі безпосередньої загрози американським інтересам.

Б. Бекер указував на низку відмінностей між позицією Д. Трампа й традиційними підходами Республіканської партії. Зокрема, на відміну від республіканських політиків, Д. Трамп, обіцяючи скасувати т. зв. *Obamacare* (державну медичну програму для найбідніших американців, яку обстоював президент Б. Обама), заявляв про необхідність збереження інших соціальних програм з охорони здоров'я [4]. У цьому, на думку аналітика, Д. Трамп близький до європейських популістських партій. Під час кампанії Д. Трамп також критикував поширену в США практику надання кредитів на освіту, яку, за даними соцопитувань, уважає проблемою значна більшість прихильників і демократів, і республіканців. Така «кроспартійна» позиція – одна з досить характерних рис політиків- популістів (зауважимо, тих, що в певний спосіб можуть слугувати аргументом на користь популізму) [4].

Як популіста-націоналіста, ставлячи його в один ряд із В. Путіним, У. Чавесом, Р. Ердоганом, В. Орбаном, визначав Д. Трамп знаний американський політолог Ф. Фукуяма. Як і Б. Бекер, він відзначив помітні розбіжності між Д. Трампом і багатьма республіканцями, зокрема в ставленні до суспільної ролі уряду (ставка Трампа на сильний уряд суперечить традиційній республіканській доктрині «маленького уряду», влади з мінімізованою соціальною відповідальністю), у підтримці державних укладень в інфраструктурні проекти, проти чого постійно виступали республіканці та підтримували демократи. У цьому Трамп розійшовся і з переважно прореспубліканською «чайною партією».

З погляду Ф. Фукуями, одна з причин успіху Д. Трампа полягає в тому, що довгий час система стримувань і противаг діяла в США так, що майже паралізувала виконавчу владу, не давала можливості ухвалювати та реалізовувати скільки-небудь непрості рішення. На думку Фукуями, потрібно, щоб влада могла працювати, а відповідальність політиків перед громадянами реалізовувалася під час чергових виборів. Блокування ж повноцінної можливості зміни влади (приміром, через застосування

деякими політиками-республіканцями прийомів «джеррімендерінгу» й ін.) постає першим кроком на шляху зсуву ліберальної демократії до електорального авторитаризму. Потенційно президентство Д. Трампа містить у собі таку загрозу (хоча Ф. Фукуяма – оптиміст щодо здатності американських інститутів і громадянського суспільства не допустити цього) [7].

Свій аналіз специфіки стосунків Д. Трампа з багатим минулим та сучасним досвідом американського популізму запропонував американський дослідник М. Казін. У ньому він виокремлює дві традиції.

Перша з них, що її досить умовно можна визначити як «ліву» частину широкого ліберального політичного тренду, тавруючи соціальну еліту як винуватця суспільних проблем, не ототожнює її із жодною етнічною чи релігійною групою (цю традицію М. Казін уважає версією «громадянського націоналізму»). До неї належали свого часу Народна партія, рух прогресистів 1920-х рр. та ін. Проте Д. Трамп представляє іншу, відмінну традицію американського популізму – расистсько-націоналістичну, прибічники якої критику еліти пов’язують із нападками на ті чи ті «не білі», не християнські меншини. Свого часу одним із найодіозніших прикладів цієї традиції була діяльність такої організації, як Ку-клукс-клан. Сьогодні подібним чином діє і Д. Трамп, який під час президентської кампанії ці «небезпечні» меншини визначив досить чітко: іммігранти з Мексики та мусульмани [8].

У націоналістичному річищі в американській популістській традиції перебуває і критика Д. Трампом глобальної еліти за просування політики відкритих кордонів, які нібито дають можливість іммігрантам забирати робочі місця в американців, знижують їхні життєві стандарти.

Що ж до зовнішньої політики, то ізоляціоністські наголоси властиві всім американським популістам, проте саме правий, націоналістичний популізм завжди був особливо негативно налаштований щодо активної участі США в міжнародних справах, насамперед у тих чи тих великих організаціях [8]. Кампанія Д. Трампа, з його критикою НАТО, європейських союзників Сполучених Штатів, стала новітньою реінкарнацією давнього американського ізоляціонізму. Навіть одне з її гасел – *America First* («Насамперед Америка») – кандидат від республіканців запозичив у групи політичного тиску з аналогічною назвою, що була активною наприкінці 1930-х рр., звинувачуючи «міжнародних банкірів» у намаганні втягнути США в європейську війну (швидко припинила своє існування після японської атаки на Перл-Харбор).

На думку М. Казіна, останні президентські перегони в Америці засвідчили повернення в активну політику й ліберального, лівого популізму, утіленням якого була боротьба за право балотуватися від Демократичної партії сенатора Б. Сандерса. При цьому популістською рисою і кампанії Трампа, і кампанії Сандерса стало те, що вони обидва критикували пороки, корумпованість системи, діючи в її рамках, не ставлячи під сумнів її основи [9]. Водночас (і це відрізняло їх від популістів минулого) і Трамп, і Сандерс давали досить розплівчасті дефініції того «народу», який вони прагнули представляти супроти еліти. Утім, як зауважив М. Казін, у сьогоднішніх США, які дедалі більше стають сукупністю відмінних етнічних, культурних, гендерних груп із часом непростими взаєминами, дати дефініцію «народу» і справді досить проблематично.

Різким критиком Д. Трампа, якого він характеризує як популіста, є французький філософ Бернар-Анрі Леві. У цьому випадку, на його думку, на політику поширюються закони реаліті-шоу. «Голосування за Трампа – це голосування проти рівності та поваги до меншин», – заявив в інтерв’ю цей відомий європейський інтелектуал. З погляду Леві, суголосним явищем у сучасній Європі є авторитарний популізм, що прагне встановити (чи встановлює, як в Угорщині) новий тип політичного режиму – «демократуру», авторитарну владу, яка легітимізується через демократичні процедури й широку підтримку виборців. Філософ заявив про появу новітнього «популістського інтернаціоналу», сьогодні окриленого перемогою популіста Трампа. Популізм у поєднанні зі зневагою до еліт і демократії поєднує Трампа із президентом Росії Путіним. Ще одна точка єднання між ними лежить в особистісній площині: «та сама вульгарність, та сама належність до клубу фальшивих тестостеронових королів» [10].

Очевидно, що сьогодні ще неможливо оцінити президентство Д. Трампа. Саме його обрання на посаду глави США мало домішку випадковості, визначену специфікою системи непрямого голосування, адже в підсумку переможець набрав помітно менше голосів, ніж його суперниця. Проте цілком не випадковою була дуже згуртована підтримка кандидатури Д. Трампа частиною американських виборців [11]. Вона стала підтвердженням класичної тези, що популісти мають успіх тоді,

коли політичний істеблішмент із тих чи тих причин або не здатний розв'язувати реальні проблеми значної частини суспільства, або ігнорує їх. З іншого боку, перемога Д. Трампа – новітній приклад не раз відзначеної вище суперечності, різноспрямованості мажоритарного та процедурно-конституційного складників демократії. Будучи очевидним успіхом демократії як угілення волі більшості, а також як системи, відкритої для реальної участі не лише традиційних партійних еліт, перемога Д. Трампа водночас несе чималі загрози для демократії як системи захисту прав меншин та складного пошуку компромісу між різними інтересами. Авторитарні схильності популюзму отримали в США можливість реалізувати себе, ставлячи країну перед викликом – довести міцність її громадянського суспільства, її гарантій прав і свобод для усіх [10].

У популюзмі досить часто втілюється т. зв. парадокс демократії – певна суперечність («тертя») між складними демократичними інститутами й вимогами «справедливості», кращого життя для народу-суверена. В іншому аспекті може йтися про «інституційний парадокс популюзму» – критикуючи наявні політичні інститути й істеблішмент, популюсти прагнуть їх використати та самим стати новою елітою. На думку К. Дейвікс, популюзм в умовах представницької демократії – явище неминуче, проте водночас він є «псуванням» демократії, і популюсти швидше «роздбешують», ніж «виховують» демократію. Водночас існує й погляд, що позитивна функція популюзму в демократичній системі полягає в тому, що він змушує звернути увагу на перебої в її функціонуванні, які можуть пошкодити цю систему загалом [5].

У перше десятиліття свого існування партія Ж.-М. Ле Пена майже не впливалася на політичне життя Франції, отримуючи на виборах менше одного відсотка голосів. Проте в 1980-х рр. почалося якісне піднесення популярності Національного фронту, який до 1990-х став постійним і впливовим політичним гравцем. Партія сформувала розгалужену мережу місцевих осередків, створила свої організації серед молоді, жінок, робітництва, представників силових структур. НФ зміг посунути Французьку комуністичну партію зі звичної позиції четвертої за впливом партії країни [11].

Причини збільшення популярності НФ корінилися в пов'язаних з економічними змінами зсувах у соціальній структурі французького суспільства, у зростанні фрагментації всередині великих соціальних груп, що істотно зачепило також і французький робітничий клас – традиційну опору лівих партій [12]. Іншим чинником став потужний приплів іммігрантів, який почав невпинно міняти етнічний і культурний ландшафт країни, водночас породжуючи незвичні проблеми у сферах зайнятості, безпеки тощо.

З іншого боку, на рівні партійної системи країни стійке зближення позицій традиційних провідних партій, не здатних знайти ефективні відповіді на нові суспільні виклики, сприяло поширенню серед французького електорату переконання, що політико-технократична еліта, яка керує Францією, ігнорує прагнення й інтереси французів. Вище вже зазначено, що саме формування малодиференційованого та надто стабільного політичного центру, в умовах наростання кризових явищ, – одна з причин звернення виборців до різного гатунку, і насамперед популюстських, «третіх сил». Подібне явище має місце і у Франції [17].

В умовах кризи старих системних партій потужне піднесення популюзму, що простежується сьогодні у Франції, пов'язане з ім'ям наступниці Жана-Марі Ле Пена на посаді голови Національного фронту, його доньки Марін Ле Пен (1968 р. н.).

Вона приєдналася до Національного фронту ще в юності. Юрист за освітою, донька лідера партії певний час працювала в її юридичному департаменті. Марін Ле Пен очолила Національний фронт у 2011 р., і відтоді міцно тримає партійне кермо. У 2012 р. вона уперше, і з чималим успіхом, балотувалася в президенти, посівши за результатами голосування третє місце.

Національний фронт під керівництвом Марін Ле Пен зберіг усі основні програмні засади часів лідерства її батька. Водночас Марін Ле Пен доклада зусиль, за її власним висловом, для «де-демонізації» звичного іміджу партії як організації одіозних радикалів, яким не місце в нормальній політиці. Назагал вона сприймається як більш поміркований політик, ніж її попередник. Деяких крайніх активістів Національного фронту, яких звинувачували в расизмі та антисемітизмі, за Марін Ле Пен було виключено з партії; у серпні 2015 р. за нові надто різкі висловлювання з Національного фронту виключили навіть самого засновника, Жана-Марі Ле Пена.

Марін Ле Пен послідовно дистанціювалася від антисемітизму, публічно назвала Холокост «вершиною варварства» (на противагу батьку, який називав газові камери «деталлю Другої світової

війни»). Б.-А. Леві, послідовний критик популізму та Національного фронту, висловився про цю партію за нового керівника як про «крайньо правих із людським обличчям».

Сьогодні Марін Ле Пен, із дуже високим рейтингом, знов балотується в президенти. Вона виступає за референдум щодо членства Франції у Євросоюзі (підтримуючи вихід із європейської спілки), за відмову від євро та відновлення національної валюти, за вихід Франції з НАТО та максимально незалежну щодо США зовнішню політику. З погляду Ле Пен, глобалізація, євроінтеграція та вільна торгівля завдають шкоди французькій економіці, руйнують сільське господарство й інші традиційні галузі, тому вона захищає протекціоністську політику у сфері зовнішньої торгівлі. Також Національний фронт виступає проти планів приватизації комунальних підприємств та послуг [14].

Чи не найгострішим моментом внутрішньополітичної програми Марін Ле Пен є її позиція щодо іммігрантів. Кандидат від Національного фронту обстоює депортацію з країни тих, хто потрапив туди нелегально, мораторій на в'їзд нових переселенців, ускладнення доступу до французького громадянства. Рішуче відкидаючи мультикультуралізм, сьогодні Національний фронт, як і в минулому, прагне до гомогенного суспільства, асиміляції іммігрантів, водночас категорично відкидає звинувачення в расизмі. Крім цього, Марін Ле Пен, вихована в католицтві, виступає за послідовну секуляризацію французького суспільства й держави, вважає неприпустимою державну фінансову підтримку будь-якої релігії. Очевидно, що в умовах, коли католицтво вже давно й повністю відокремлене у Франції від держави, ідеться про намагання перешкодити подальшому поширенню в країні ісламу [15].

За керівництва Жана-Марі Ле Пена Національний фронт прийнято було визначати як ультраправу організацію. Очевидні підстави для цього давали його відверто антисемітська, почаси расистська позиція, а також різкий антикомунізм, що був актуальним у суспільно-політичних реаліях 1970–1980-х рр. Сьогодні Марін Ле Пен й очолювану нею партію фактично консенсусно кваліфікують як правих популистів, щоправда, подекуди також і як праворадикалів. На нашу думку, Марін Ле Пен безперечно властиві риси типового політика- популіста.

Першою з них є цілком популистський характер нападок Національного фронту та Марін Ле Пен на французький політичний істеблішмент і Брюссель (керівництво Євросоюзу). Головним об'єктом їхньої критики став саме ЄС, його організатори та провідники. Для Ле Пен Євросоюз – сила, що нав'язує свою волю Франції та іншим європейським країнам, ігноруючи прагнення й інтереси «пересічних» людей. Лідер Національного фронту заявляла, що Лісабонський договір – «могильщик незалежності та ідентичності європейських націй». Марін Ле Пен навіть порівнювала ЄС із Радянським Союзом, заявляючи, що «Брюссельська стіна впаде так само, як впала Берлінська. ЄС, цей зразок утисків, зникне. Але народиться Європа вільних націй» [16].

За словами К. Верніке, автора часопису «Зюддойче Цайтунг», для «здібної популистки» Ле Пен «достатньо висміювати правлячі вже протягом десятиліть партії і зневажливо називати їх “системою”, що зраджує народ. Верхом цих змов, як кожен день заявляє ця фальшивка Жанна д'Арк, є те, що політичний клас у Парижі передав колись горду націю в розпорядження чужої влади – влади Євросоюзу і євро, цьому “холодному монстрю” з Брюсселя». Ч. Грант, керівник Центру європейських реформ, ще у 2011 р. так писав про стиль виступів Марін Ле Пен: «Її мова співзвучна з мовою пересічної людини: вона на боці маленьких людей проти іноземців, міжнародної бюрократії і великих капіталістів». А такий дискурсивний стиль, риторика захисту «хороших» простих людей від поганих «інших», якоїсь «змови» є, як не раз зазначалося вище, одним із класичних симптомів популізму [13].

Популістською рисою сьогоднішньої діяльності Національного фронту та Марін Ле Пен є поєдання радше націоналістичної програми щодо проблем імміграції та культурного плюралізму з виразно лівими підходами до деяких економічних питань. Вони виступають проти приватизації, жорстко критикують засади вільної торгівлі, заявляють про потребу збереження тих високих соціальних гарантій, що їх має чимало французів. Марін Ле Пен заявляла, що сама угора про створення ЄС – «кат комунальної власності в ім'я культури прибутковості й вільної конкуренції – обох моральних ворогів суспільних інтересів».

За визначенням К. Верніке, Марін Ле Пен «користується ... лівими ідеями для того, щоб виголошувати полум'яні промови проти капіталізму та крайнього лібералізму». Лідер Національного фронту говорила, що сьогодні «лівий і правий не значить більше нічого – і ліві, і праві за ЄС, євро,

вільну торгівлю та імміграцію. Протягом тридцяти років ліві і праві були тими самими; справжній розкол зараз між тими, хто підтримує глобалізацію, і націоналістами». У своїй критиці і лівих, і правих опонентів Марін Ле Пен, як видається, діє суголосно зі своїм батьком, який рішучо нападав на істеблішмент обох головних політичних таборів, і, будучи категоричним антикомуністом, на виборах 1997 р. відкрито висловлювався за успіх лівих [13].

Можлива перемога Марін Ле Пен на президентських виборах поставила б під реальну загрозу саме існування Євросоюзу. Європейські часописи попереджають, що вихід із нього Франції призвів би європейську спілку до неминучого краху. Водночас популісти штибу Марін Ле Пен, атакуючи європейську єдність, зайняли переважно проросійську позицію і закликають, як і лідер Національного фронту, визнати анексію Криму, до «порозуміння» з Кремлем, а в нинішній міжнародній кризі звинувачують насамперед політику США (принаймні до обрання президентом Д. Трампа). Як і інші популісти, Марін Ле Пен не раз схвально висловлювалася про президента РФ, зокрема заявляла, що «ми (з Путіним. – I. K.) захищаємо спільні цінності: християнську спадщину і європейську цивілізацію».

Серед чинників, що привертають до російського режиму симпатії європейських популістів, зокрема і Марін Ле Пен, те, що Путін та його однодумці зробили ставку на націоналістичну політику й відкрито відкидають ліберальні цінності. Водночас московський режим і популістів споріднює ідея прямого народоправства (здійснюваного, вочевидь, популярним «вождем»), ворожість до складних інститутів, які, з їхнього погляду, перешкоджають реалізації «народної волі». Крім ідеологічних «точок дотику», на відверті симпатії французьких популістів до Кремля вплинули, варто думати, і чималі суми, отримані ними на виборчу кампанію через контролювані Москвою банки.

Висновок. Отже, коли популізм апелює до суспільних настроїв, тоді власне появляється спроба підлаштуватися під стереотипи масової свідомості й тоді популізм стає засобом завоювання влади. А підвладна маса потребує від влади, по-перше, опіки, турботи, догляду, патерналістського забезпечення базового комфорту – фізіологічного та психологічного, по-друге, установлення чи дотримання порядку, по-третє, надання сенсу колективному й індивідуальному існуванню, творенню привабливої спільноти ідеї. Хоча це своєрідна ілюзія, але без неї суспільство не може нормально існувати, інакше воно впадає в стан аномії. Якщо ж влада не хоче чи не може запропонувати громадянам важливу й цікаву для них ілюзію, то ризикує втратити свою популярність, якщо, звісно, вона її має.

Джерела та література

1. Предвыборная программа Дональда Трампа [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.inosmi.ru/politic/20161108/238154529.html>
2. В Белый дом на золотом эскалаторе. Особенности предвыборной кампании Дональда Трампа [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://lenta.ru/articles/2015/06/25/donald_trump
3. Десять главных предвыборных обещаний Дональда Трампа [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://ria.ru/analytics/20161109/1480990161.html>
4. Becker B. Trump's 6 populist position [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.politico.com/story/2016/02/donald-trump-working-class...> – С. 4–6.
5. Дейвікс Криста. Популизм [Электронный ресурс] / К. Дейвікс. – Режим доступа : <http://www.gefter.ru/archive/6800>
6. Декер Ф. Популизм как вызов либеральным демократиям / Ф. Декер // Актуальные проблемы Европы. Правый радикализм в современной Европе : сб. науч. тр. – М. : [б. и.], 2004. – С. 56–73.
7. Fukuyama F. Is American Democracy Strong Enough for Trump? The case against panic [Electronic resource] / F. Fukuyama. – Access mode : <https://www.politico.com/story/2016/02/donald-trump-working-class...> – Р. 4–6.
8. Kazin M. Trump and American Populism: Old Whine, New Bottles [Electronic resource] / M. Kazin. – Access mode : <https://www.foreignaffairs.com/print/1118386>. – Р. 3–7.
9. Kazin M. How Can Donald Trump and Bernie Sanders Both Be “Populist?” [Electronic resource] / M. Kazin. – Access mode : <https://www.nytimes.com/2016/03/27/magazine/how-can...> – Р. 4–5.
10. Леви Б.-А. Дональд Трамп и международный популизм [Электронный ресурс] / Б.-А. Леви. – Режим доступа : www.inopressa.ru/article/16Nov2016/laregleduje/levy.html
11. Колб Е. Национальный фронт в политической жизни Франции на рубеже XX–XXI веков / Е. Колб // Праці гісторичнага факультэта БДУ : наўук. зб. – Вып. 6. – Мінск : БДУ, 2011. – С. 134, 138.
12. Paparella E. L. Common Populism: Trump, Le Pen and Putin [Electronic resource] / E. L. Paparella. – Access mode : <http://foreignpolicynews.org/2017/01/23/common-populism...> – С. 1–3.

13. Вернике К. Успех Марин Ле Пен угрожает всей Европе [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://inosmi.ru/world/20150224/2270733046.html>. – С. 2–4.
14. 144 обещания: Марин Ле Пен представила свою предвыборную программу [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://inosmi.ru/social/20170205/23866895.html>
15. The French presidential election. Europe's biggest populist danger [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.economist.com/node/21700252/print>
16. «Русский мир» Национального фронта [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.novayagazeta.ru/articles/2014/12/17/62388-russkiy-mir...>
17. Boggini J. Why Putin and Populists Love Each Other Deeply [Electronic resource] / J. Boggini. – Access mode : http://www.huffingtonpost.com/entry/putin-trump-populists_us_585... – С. 2–6.

Kiyanka Iryna. Public Policy and Populism in the XXI Century: the Case of the US and France. The article deals with the problems of populism in the light of public policy and elections in the United States and France. The growth of populism now explain the destruction of the liberal consensus, which began after the Cold War, with increasing tension between democratic majority and liberal constitutionalism – the two main pillars of democratic regimes. Strengthening the role of populism shows the gradual loss of the attractiveness of liberal solutions in the field of politics, economy and culture, especially in the link ideology. World experience shows that the populist movement intensified in periods when the country experienced a turning point in its history. In sharp socio-economic changes particularly when breaking the old principles and new ones have not clearly, the political arena out populist leaders. Based on everyday, direct perception of the world and its problems simplistic notions of cause and effect relationships and social life, according populism offers lightweight, often rebellious ways out of difficult situations.

Key words: populism, public policy, elections, campaign, political ideology, political program.

Киянка Ірина. Публична політика і популизм в ХХІ столітті: пример США і Франції. В статье рассмотрена проблематика популизма через призму публичной политики и выборов в США и Франции. Рост популизма сейчас объясняют разрушением либерального консенсуса, которое началось после окончания холодной войны, с ростом напряжения между демократическим мажоритаризмом и либеральным конституционализмом – двумя главными основами демократических режимов. Усиление роли популизма свидетельствует о постепенной потере привлекательности либеральных решений в сфере политики, экономики и культуры, а особенно в отрасли идеологии. Мировой опыт свидетельствует, что популистское движение активизировалось в периоды, когда страны переживали переломные этапы своей истории. При резких социально-экономических сдвигах, особенно тогда, когда ломались старые устои, а новые еще не очерчивались четко и ясно, на политическую арену выходили популистские деятели. Основанный на обыденном, непосредственном восприятии окружающего мира и его проблем, упрощенных представлениях о причинно-следственных связях и отношениях общественной жизни, популизм предлагает соответственно облегченные, зачастую бунтарские пути выхода из сложных ситуаций.

Ключевые слова: популизм, публичная политика, выборы, избирательная кампания, политическая идеология, политическая программа.

Стаття надійшла до редколегії
01.03.2017 р.

УДК 528.9+911.3

**Ігор Козак,
Ганна Козак**

Аналіз поселень гміни Чорна від другої половини XVIII століття із застосуванням GIS

Дослідження проведено в актуальних межах гміни Чорна (Czorna), що належить до Бещадського повіту Підкарпатського воєводства (powiat Bieszczadzki, województwo Podkarpackie) (Східна Польща). Представлено динаміку поселень у гміні Чорна від другої половини XVIII ст. Для цього застосовано карти й опубліковано історичні дані, проаналізовані в програмі ArcGIS 10.3. Показано можливості програми ArcGIS. Територію гміни досліджено під кутом зору змін поселень. До аналізу змін структури поселень використано серію карт (у мірілі 1:100 000 із бази «WIG» із 1936 р. та із сервера «WMS» із 1965 та 2014 р.). Схарактеризовано зміни